

ROBERT L. WILKEN

Kršćanstvo v Armeniji in Gruziji

Armenija je velika gorata pokrajina zahodno od Kaspijskega jezera in severno od Mezopotamije (Irak), ki meji na vzhodno Anatolijo (Turčija). Je dežela mogočnih gorskih verig in rečnih dolin z malo nižinami. Povprečna nadmorska višina je 5.900 čevljev¹ nad morsko gladino in njena najznamenitejša geološka značilnost je gora Ararat, impozanten vrh, visok 16.000 čevljev², kjer je po Prvi Mojzesovi knjigi (8,4) Noetova barka obstala, ko se je povodenj začela umikati. Območje okoli velikega slanega morja, jezera Van, je bilo poseljeno že v trinajstem stoletju pr. Kr., toda šele v prvem stoletju pr. Kr. se je vzpostavilo močno neodvisno kraljestvo. Pod Tigranom Velikim (vladal 95-55 pr. Kr.) se je armenski imperij raztezal od Kaspijskega morja do Sredozemlja.

V zgodnjih stoletjih krščanske dobe je bila Armenija razdeljena na tri tipična geografska območja. Zahodni predel, znan kot *Armenia Minor*³, je bil vključen v Rimsko cesarstvo v prvem stoletju po Kr. Drugi, na vzhodu, se je kulturno in politično navezoval na Perzijo, in ko je rimski cesar Jovijan odstopil ozemlje Perziji v četrtem stoletju, je postalo del kraljestva pod oblastjo Sasanidov. Tretje območje, na jugu, se je kulturno navezovalo na aramejsko govoreči svet Mezopotamije. Ti kulturni in politični dejavniki so imeli močan vpliv na razvoj krščanstva med armenskim ljudstvom.

V *Cerkveni zgodovini* Evzebij pove, da so kristjani obstajali v Armeniji v začetku četrtega stoletja, toda kako je krščanstvo prvič

doseglo Armenijo, ni jasno. Po tradicionalni razlagi gre spreobrnjenje armenskega ljudstva pripisati prizadevanjem moža po imenu Gregorij ("Prosvetitelj"), ki je bil sin armenskega plemiča. Po besedah zgodnjega armenskega zgodovinarja so Gregorijevega očeta usmrtili zaradi umora kralja, toda fantu so prizanesli in ga odvedli v mesto Cezareja v Mali Aziji, da bi bil vzgojen med kristjani. Ko je odrasel, se je vrnil v Armenijo, se pridružil vojski in se naposled namenil postati kraljev pisar. Toda ko Gregorij ni hotel žrtvovati Anahit, boginji plodnosti, ki so jo častili Armenci, se je kralj Tiridat III. (u. 330 po Kr.) raztogotil in Gregorija zaprl v podzemno ječo.

Gregorija so držali v zaporu dlje kot desetletje, toda ob izpustitvi so ga privedli

pred bolehnega kralja, ki ga je čudežno ozdravil. V zahvalo sta kralj in njegov dvor sprejela krščanstvo in Gregorij se je vrnil v Cezarejo, kjer je bil posvečen za škofa. Nazaj v Armenijo je prišel 314 po Kr., da bi krstil kralja in ljudi ob reki Evfrat. Iznenada se je Tiridat lotil uničevanja poganskih svetišč in gradnje cerkva širom dežele. Gregorij je posvetil še druge škofo, ki so sprejeli veroizpoved in predpise koncila v Niceji.

Ta razlaga je malce preveč polikana. Osvetluje določene vidike zgodnje zgodovine, še posebno tesne vezi med zahodnimi Armeni in grško govorečimi kristjani v Anatoliji, in izpostavlja pomembnost Gregorijeve družine. Kajti preko sto let je bil glava armenske Cerkve, *katolikos*, eden od Gregorijevih potomcev. Škofje v Armeniji so se namreč poročali. Toda krščanstvo je vstopilo v Armenijo s sirsko govorečega območja v okolici Edese na jugu še pred posvetitvijo Gregorija za prvega škofa Armencev. V zgodnjih letih je bil tako zaradi bližine Armenije in sirsko govorečih kristjanov na jugu in na vzhodu v Perzijskem imperiju semitski vpliv močnejši od grškega.

Za razliko od urbane kulture v Rimskem cesarstvu in njegovih bogatih literarnih izročil je imela Armenija v glavnem podeželski značaj, njena književnost pa je bila sestavljena iz junaških ustnih epov. Krščanska vera je zahtevala knjige, širitev in uveljavitev krščanstva med novim ljudstvom pa je potrebovala zapisan jezik. V Armeniji je bil v zgodnjih desetletjih jezik bogoslužja in Svetega pisma grški ali sirski, zato je razlagalec prevajal berila v armenščino za "zarobljenega kmetavza", kakor se je izrazil neki antični zgodovinar. Praksa je bila podobna običaju v sinagogah aramejsko govorečih Judov. Tam so bila berila iz Tore v hebrejščini ustno prevedena v aramejščino. Naposled so bila nekatera zapisana (imenujejo se *targumi*) in te lahko dandanes tudi beremo.

Toda prevodi v armenščino niso bili zapisani, ker ni bilo nikakršne armenske pisave. Če je krščanstvo hotelo pognati globoke

korenine med Armenci in ustvariti krščanstvo kulturo, je bil pisni jezik ključen. Težavo je najgloblje začutil izredni Armenec po imenu Maštoc, ki je bil rojen 367 v Hasiku. Bil je več grščine, sirščine in perzijsčine in bil zaposlen v kraljevem arhivu, kjer je pripravljala osnutke uradnih dokumentov, kraljevih dekretov in pisem. Toda bil je tudi močno duhovna oseba, zato je nazadnje zapustil arhiv, da bi postal menih.

Po besedah njegovega življenjepisca je Maštoc veliko svojega časa preživel sam v planinah, tako da je spal na tleh, se postil in izvajal tehnike mistične molitve. Toda vezi z dvorom je ohranil, in ko je izvedel, da je sirski škof po imenu Daniel kralju predlagal vrsto črk za pisanje v armenščini, ki so temeljile na semitski pisavi, se je pričel zanimati za projekt. Celi dve leti si je Maštoc s skupino študentov prizadeval, da bi ob uporabi pisem zapisal armenski jezik. A ko so prebrali in zavoljo čitljivosti in preprostega razumevanja vnovič prebrali, kaj so zapisali, so sklenili, da predlagana abeceda ni primerna za armenski jezik.

Maštoc je kot potujoči menih nato obiskal druge kraje, in ko se je v Edesi zatopil v zamaknjeno molitev, je imel videnje drugačnega nabora črk. Toda ker je bil praktičen mož, je uvidel, da potrebuje, preden lahko dejansko napiše črke tako, da se bodo obnesle pri transkripciji armenščine, pomoč lepopisca, ki jim bo dal pravo obliko. V mestu Samosata v Siriji je srečal grškega učenjaka po imenu Rufin, ki mu je pokazal, kako poteze zapisati razločno in preprosto.

Angažiral je dva študenta, da bi mu pomagala, in začeli so prevajati Sveto pismo v armenščino. Prva knjiga Svetega pisma, ki so jo prevedli, so bili Pregovori, ki se začnejo z besedami: "Za spoznavanje modrosti in vzgoje, za razumevanje razumnih izrekov, ...". Pregovori se zdijo za prvo prevedeno knjigo nenavadna izbira in novejši učenjaki ne vedo točno, zakaj je bila izbrana. Pa vendar je krščanstvo oblika modrosti in modri izreki, najsi iz Pregovorov, Psalmov, Knjige modrosti

ali Sirahove knjige, so zasedali osrednje mesto v krščanskem življenju, še posebno med menihi. Tako gre nemara za navdahnjeno odločitev, da je Maštoc začel z modrostjo Pregovorov.

Potem ko se je vrnil v Armenijo, pa naj bi kot Mojzes ob spustu z gore Sinaj dobil deset Božjih zapovedi. Lotil se je naloge predajanja književnosti ljudem, tako da so se lahko seznanili z "zakoni in zapovedmi", po katerih se kristjani razlikujejo od tistih, ki živijo v njihovi okolici. Ustvarjenje armenske abecede je armenskim kristjanom omogočilo, da so imeli lastne verske knjige, Sveto pismo, komentarje k Svetemu pismu in k življenjem svetnikov, da so obhajali bogoslužje v armenščini in da so prevedli druga krščanska literarna dela iz grščine in sirščine. Sčasoma so ustvarili tudi izvirna dela v armenščini. Kot je zapisal antični armenski pisec, se je vrelec božanske vednosti odprl za armensko ljudstvo in "evangelij, ki ohranja svet, je postal armensko govoreč".

Nova abeceda je bila velikanski uspeh. Do konca petega stoletja, manj kot sto let po njegovi stvaritvi, je bilo najti armenske menihe, ki so živeli v Judovski puščavi vzhodno od Jeruzalema in recitirali psalme v armenščini. Čeprav je bila Armenija daleč stran od Jeruzalema, je armenske puščavnike pritegnilo v Judovsko puščavo blizu svetega mesta Jeruzalem. Prvi in najslavnejši armenski menih je bil Evtimij (znan kot "velikan" med armenskimi kristjani), ki je na začetku petega stoletja napravil dolgo pot iz svoje rodne dežele, da bi se za stalno naselil v puščavi Jezusa in Janeza Krstnika. S svojim skromnim, preprostim življenjem je Evtimij v puščavo vzhodno od Jeruzalema pritegnil ducate, nato stotine in naposled tisoče. Njegova navzočnost je judovsko divjino preoblikovala v cvetočo krščansko skupnost in vzpostavila trajno armensko prisotnost v Sveti deželi. Bogoslužni jezik judovskih menihov je bil grški, toda Armenci, ki so prišli živeti asketsko življenje v Palestino, niso znali grščine. V samostanu Sabas (danes Mar Saba v Judovski

puščavi) so v majhni kapeli recitirali psalme v armenščini. Ko se je število Armencev povečalo, pa so se premaknili v večjo cerkev. Tam so obhajali zgodnji del verskega obreda, besedno bogoslužje, v armenščini in se pridružili ostalim menihom za "sveto daritev" v grščini.

Vendar so si grški in armenski menihi prišli v navzkriž glede ubeseditve priljubljene himne Trisagion ("trikrat svet"). V tradicionalni različici namreč beremo: "Sveti Bog, Sveti Mogočni, Sveti Nesmrtni, usmili se nas." Toda konec petega stoletja je nekalcedonski patriarh v Antiohiji, mož, znan kot Peter Fulon, dodal besede "ki je za nas križan bil". Armenci so posvojili himno z dodatkom, drugi menihi pa so bili "ogorčeni" in zahtevali, da jo pojejo "skladno s starodavnim izročilom katoliške Cerkve".

Trisagion se je obračal na Sveto Trojico. Dodatek pa je namigoval, da je bila Sveta Trojica križana, kar je teološka ideja brez podlage v Svetem pismu in v nasprotju s krščansko tradicijo. V svoj bran so miazofiti trdili, da je bila himna naslovljena na Sina, enega izmed Svete Trojice, ki je bil križan. Po tej interpretaciji je dodatek moč razumeti pravovernost. Vendar spor ni bil le glede opredelitev liturgične himne. Zadeval je dalje mnogo širše vprašanje, kako so armenski kristjani razumeli spor glede Kristusove osebe.

V zgodnjem petem stoletju, ko je izbruhnila kontroverza med Cirilom in Nestorijem, je bila armenska Cerkev, katere del se je nahajal v Perzijskem imperiju, tesno povezana z Antiohijci in zahodnimi Sirci. Na Teodorja iz Mopsuestije so gledali kot na razlagalca Svetega pisma *par excellence* in sledili njegovemu razmišljanju o vprašanjih, ki se nanašajo na Kristusa. Ko je Maštoc iskal pisavo za zapisovanje armenskega jezika, je preživel nekaj časa v Edesi in drugih mestih v Mezopotamiji, kjer je bila Teodorjeva kristologija "o dveh naravah" prevladujoča. V Armenijo se je vrnil z globokim spoštovanjem do antiohijske teologije.

Sočasno je bil Sahak, pravnuk Gregorija Prosvetitelja, *katolikos*, prvi škof Armencev.

Sahak je deloval na tem položaju petdeset let (387-438) in je bil ključen pri vzpostavitvi armenske liturgije; z Maštocem in Eznikom, armenskim učenjakom, je delal na prevodu Svetega pisma v armenščino. Njegov škofovski sedež je bil v mestu Dvin, v delu Armenije, ki so jo obvladovali Perzijci. Tako da je bil podložnik sasanidskega kralja, imenovanega "kralj kraljev", in živel pod budnim očesom perzijskega upravitelja, katerega rezidenca je bila v Dvinu. To pomeni, da je prebival med sirsko govorečimi kristjani, ki so bili trdno v antiohijskem taboru, zato je vztrajal pri kristologiji dveh narav.

Do koncila v Efezu 431 je Sahak Armenec vlekel z Antiohijci. Nekaj let po koncilu pa je poslal v Konstantinopel delegacijo z deli Teodorja in spraševal za mnenje glede Teodorjevega nauka. V odgovor mu je patriarh Proklos napisal odločilno pismo, znano kot *Proklova knjiga*, v kateri je ostro kritiziral izrek o dveh naravah in predstavil interpretacijo Kristusove osebe skladno s cirilskimi vrsticami. Čeprav Proklos Teodorja ni obsojal poimensko, je govoril o "novo izmišljenih bogokletjih tistih, ki Kristusa delijo na dvoje", kar je besedje, ki se lahko navezuje le na Teodorja. Od tistega trenutka naprej se je Sahak pričel oddaljevati od Teodorjevega "nauka o dveh naravah", in sprejemal teologijo Cirila Aleksandrijskega, zagnanega Teodorjevega kritika.

Zaradi povezovanja s konstantinopelskim patriarhom je Sahak priklical bes perzijskih oblasti nad armensko Cerkev. Politična lojalnost in verski konformizem sta bila namreč neločljivo povezana in Perzijcem se je zdelo, da se Armenci pajdašijo s tujo silo, z Rimljani, ki jim je vladal Konstantinopel. S pristankom na obsodbo Nestorija pa so Armenci implicitno obsodili tudi pravovernost Teodorja iz Mopsuestije, najbolj cenjenega učitelja sirsko govorečih kristjanov v vzhodni Cerkvi. Malo verjetno je, da bi bil Sahak zmožen uveljaviti voljo Konstantinopla v armenski Cerkvi kot celoti, toda s povezovanjem s kritiki Nestorija je dal vedeti, da so Armenci neodvisni od vzhodne Cerkve.

Kot najbolj dominantna politična in verska sila v dolinah Tigrisa in Evfrata je zato Perzija skušala omejiti stike med Armenci in grško govorečimi kristjani v Rimskem cesarstvu in preprečiti razvoj močne nacionalne Cerkve v Armeniji. Leta 450 je perzijski kralj skušal ljudstvu vsiliti zoroastrizem, tako da je izgnal in usmrtil armenske voditelje, vključno s Sahakom. Za katolika je bil nato imenovan sirsko govoreč škof s pristojnostjo nadzora nad pobiranjem davkov, vodenja sodišč in urejanja ostalih posvetnih institucij. Razumljivo je, da so Armenci globoko zamerili perzijsko vtikanje v življenje njihovih Cerkva. Kot je povedal armenski katolikos nekaj desetletij pozneje: "Prekleti barbarski nestorijanci [sirsko govoreči perzijski kristjani], ki so prišli in bivali v naših deželah ... in pridobili vpliv ... do te mere, da so imenovali psevdoškofa za vodjo njihovega umazanega mnenja ..."

Armenija, posebno pa tisto, kar se je imenovalo Perzarmenija, je bila daleč proč od velikih mest Rimskega cesarstva, kjer se je bila bitka o tem, kako ubesediti Cerkveni nauk o Kristusovi osebi. V letih, ki so privedla do koncila v Kalcedonu, so bili Armenci preveč zaposleni z lastnimi notranjimi zadevami, da bi se aktivno udeleževali razprav. V resnici je koncil v Kalcedonu prišel in minil brez njihove udeležbe. In tudi v desetletjih po koncilu armenska Cerkev, za razliko od Egipčanov, ni zavzela uradne drže niti za kalcedonske sklepe niti proti njim. Sčasoma pa so Armenci vendarle opustili svojo privrženost Teodorjevemu mišljenju o "dveh naravah" in sprejeli razmišljanje Cirila Aleksandrijskega, s čimer so poželi odobravanje v Konstantinoplu.

Leta 482 je v prizadevanju, da bi spravil obe katoliški tradiciji, cesar Zenon izdal nov dokument, imenovan *Henotikon* (izjava o združitvi). Strategija za Henotikomom je bila postaviti nicejsko veroizpoved (različico, sprejeto na koncilu v Konstantinoplu 381) za standard pravovernosti, potrditi *theotokos*⁴ in sprejeti obsodbo Nestorija (in posledično Teodorja) na koncilu v Efezu 431. Vendar o kontroverzni formuli o "dveh naravah v eni

osebi" ni bilo niti besede. Četudi se je Henotikon zdel mojstrska diplomatska poteza, pa je bil spričo neupoštevanja Kalcedona obsojen na neuspeh.

Armenci so bili naklonjeni cesarjevi odločitvi, da se nagne v smer govorjenja o "eni naravi" Cirila Aleksandrijskega. Kalcedonski dekret s svojim govorjenjem o "dveh naravah" je odražal nauk Teodorja iz Mopsuestije in je bil omadeževan z Nestorijevimi zmotami. Z drugimi besedami – zdelo se je, da koncil podpira nauk vzhodne Cerkve, ki je vsiljevala svojo voljo armenskemu ljudstvu v Perziji. Tako se je zgodilo, da so na koncilu v Dvinu 506 Armenci sprejeli Zenonov Henotikon, ki je obsojal Nestorija (in potemtakem Teodorja), nekateri armenski škofje pa so odkrito zavrnil koncil v Kalcedonu. Stoletje kasneje so armenski škofje formalno obsodili koncil v Kalcedonu in pismo papeža Leona, ki so ga v Kalcedonu odobrili. In te odločitve bodo odmevale še stoletja kot znak, da bo armenska Cerkve, tako kot egiptovska, dobila svoje mesto med nekalcedonskimi krščanskimi skupnostmi.

Vendar so Armenci edinstveni in se ne prilegajo lepo običajnim okvirom vzhodnokrščanskih občestev, pa naj gre za kalcedonska ali nekalcedonska. Za razliko od prakse v ostalih vzhodnih Cerkvah Armenci pri evharistiji uporabljajo nekvašen kruh. Kot pravi neki Armenec: "Ne bomo jedli v pečici spečenega kruha Grkov." Ne mešajo vina z vodo, kar je splošna (in starodavna) evharistična praksa na Vzhodu in Zahodu. Čeprav je armenska liturgija podobna praksi drugih vzhodnih Cerkva, njihove cerkve nimajo ikonostasa, pregrade, ki loči oltar od preostanka cerkve. Božiča ne obeležujejo kot ločenega praznika, temveč ga praznujejo na Gospodovo razglasenje zgodaj januarja. In pokrižajo se na zahodnjaški način, z levega ramena proti desnemu.

Tudi armenska cerkvena arhitektura je posebna. V zgodnjih letih so cerkve gradili po vzoru bazilik, kakršne so doma v Anatoliji in Siriji. Toda v šestem in sedmem stoletju

so številne nove stavbe skonstruirali v centralnem tlorisu. Cerkve Svetega Hripsima v Vagaršapatu ima kupolo, ki se vzpenja nad osmerokotno strukturo. Na štirih straneh osmerokotnika se iztegujejo konzole, ki se končajo v štirih apsidah in oblikujejo neakšen križ. V vsakem kotu se nahaja zakristija, prostor za zakramentalne posode, duhovniško opravo in tako dalje.

Ta osmerokotni načrt so v cerkvah v teku naslednjih nekaj stoletij vedno znova uporabljali. V Anatoliji so gradili kupolaste cerkve, toda možno je, da armenske zgradbe zrcalijo značilno bližnjevzhodni arhitekturni slog, ki so ga uporabljali Sasanidi v Perziji in še prej drugi v Osrednji Aziji. Zgradbe v Armeniji uporabljajo nosilni lok, majhen lok, postavljen čez vogale kvadrata za oblikovanje osmerokotnika, primerne za nošenje kupole. Ta tehnika Rimljanom ni bila znana in je bila med Bizantinci redka. Kakor je ugotovil ugledni arhitekturni zgodovinar Richard Krauthammer: "Od vseh obmejnih dežel imperija je Armenija edina, ki se bizantinski arhitekturi lahko postavi ob bok kot enakovredna. Vendar razlik med bizantinskimi in armenskimi stavbami – v obliki, konstrukciji, razsežnostih in dekoraciji – ne kaže premočno poudarjati." To pove vse. V Armeniji je vzniknila edinstvena krščanska kultura v majhni deželi, ki je bila izenačena z večjimi krščanskimi skupnostmi na Vzhodu.

Severno od Armenije so živeli Gruzijci, starodavno ljudstvo, katerega dežela se je raztezala od vzhodne obale Črnega morja do kavkaških gora na severu in malone do Kaspijskega morja na vzhodu. Z izjemo prostrane in rodovitne obalne ravnice je večina dežele gorata. Gruzijško ljudstvo se je naselilo na to območje v drugem tisočletju, med sedmim in četrtem stoletjem pr. Kr. pa sta bili ustanovljeni dve kraljestvi, eno na zahodu na obalnem predelu vzdolž Črnega morja in drugo na vzhodu, znano kot Iberija.

Ker je bila Gruzija zlahka dostopna po morju, je pritegnila grške pomorščake in trgovce in prišla pod kulturni vpliv Grkov,

živečih v Mali Aziji. V prvem stoletju pa je Neron priključil pokrajino na vzhodni obali Črnega morja, imenovano Kolhida, in postala je del province Kapadokije v Mali Aziji. Do konca tretjega stoletja si je na območje utrlo pot krščanstvo in dva škofa od tod sta bila navzoča tudi na koncilu v Niceji 325.

Spreobrnjenje Iberije (Gruzije) na vzhodu je bilo delo svetniške žene po imenu Nino. Zgodovinar Rufin, ki je pisal približno leta 400, nam poroča o njenem vplivu na kraljevo hišo na podlagi tega, kar je ustno izvedel od gruzijskega kneza, ki ga je spoznal v Palestini. Sledi zgodba, kot jo pripoveduje Rufin.

Nino so zajeli Gruzijci in jo zasužnjili. Živela je krepotno in vrlo življenje ter molila h Kristusu kot Bogu. Gruzijci pa so bili osupli nad njeno skromnostjo in vztrajnim sledenjem svojim verskim običajem, ki so še posebno zbudili radovednost žena. Med Gruzijci je bila šega, da je otroka, če je zbolel, mati nosila od hiše do hiše, da bi videla, ali bi kdo poznal zanesljivo zdravilo. Potem ko je neka ženska obhodila svoje sosesde, ne da bi našla zdravilo, pa je odšla k ujetnici. Nino je dejala, da ne pozna nobenega "človeškega zdravila", a da bo molila k "svojemu Bogu Kristusu". Malčka je položila na žimnato pregrinjalo, pomolila in vrnila otroka materi ozdravljenega.

Ko so novice o ozdravitvi dosegle kraljico Nano, ki je bila bolna, je prosila, naj ujetnico pripeljejo k njej. Toda Nino ni hotela iti, ker se ji ni zdelo prav, da bi prelomila režim molitve in postenja. Tako so kraljico prinesli do ujetnice in jo, kakor malčka, položili na posteljno pregrinjalo. Nino se je obrnila na Kristusa; kraljica pa je bila ozdravljena in Nino ji je rekla, da jo je ozdravil "Kristus, Sin Vsemočnega Boga", zato naj ga spozna za "izvir svojega življenja in zdravja". Ko se je kraljica vrnila domov, je kralj Mirian kar prekipeval od sreče, zato je ukazal ženski poslati darila. Toda kraljica mu je rekla, da si ne bo imela Nino z zlatom in srebrom kaj početi; pokonci jo namreč drži post, in edina nagrada, ki jo bo sprejela, je, da kralj in kraljica častita Boga Kristusa.

Kralj je prezrl njeno prošnjo, toda nekaj dni zatem se je na lovskem izletu izgubil v gozdu. Ko se je zavedel, da tava v trdi temi, se je spomnil imena Kristusa in molil k njemu za odrešitev. In kar naenkrat je lahko spet našel pot nazaj do mesta. Ob vrnitvi domov je ujetnico poklical in jo prosil, naj ga podučí v krščanskih obredih in oblikah molitve. Potem je sklical gruzijsko ljudstvo in ga poučil v veri, in čeprav še ni bil krščen, je "postal apostol svojega ljudstva". Nato je določil svoje arhitek-te in delavce za gradnjo cerkve v Mtšketi v bližini današnjega Tbilisija po načrtu, ki ga je predlagala Nino. Na njen nasvet je poslal delegacijo k cesarju Konstantinu s prošnjo, naj jim pošlje duhovnike, "da bo zaključil podjetje, ki ga je začel Bog".

Rufinovo poročilo o Nino in spreobrnitvi Gruzijcev je preobloženo z legendarnimi malenkostmi, toda osnovni obris je tehten. Po Nininih naporih je bil kralj Mirian krščen leta 337, knezi in nekateri prebivalci pa so sledili njegovemu zgledu. Kralj je prosil Konstantina za duhovščino in v glavnem mestu Mtkšketi je bila ustanovljena škofija.

Spreobrnjenje Gruzijcev (in Armencev) je sledilo vzorcu, ki se je ponavljal tudi drugod v antičnem svetu, ko se je krščanstvo širilo onkraj meja Rimskega cesarstva. V zgodnjih stoletjih je krščanstvo raslo počasi, saj so v Cerkev pritegovali posameznike, jih podučili v veri, učili krščanskih molitev in jih krstili. Ko pa se je krščanstvo razširilo med ljudstva, ki so živela na mejah cesarstva in onstran njih, je prišlo do spreobrnjenja, ki so se začela s kraljem in kraljico.

Sprejetje krščanstva in utrditev politične moči sta šla torej z roko v roki. V zgodnjih stoletjih v Rimskem cesarstvu je Cerkev ustvarila telo, neodvisno od socialnega in političnega reda. Toda v Gruziji in Armeniji ter v Nubiji in Etiopiji so se politična oblast in Cerkvene institucije medsebojno dopolnjevale. Še vedno je Cerkev obdržala nekaj neodvisnosti; kralj je moral prositi škofo iz bolj uveljavljenih Cerkva, da nadzorujejo Cerkev v njegovem kraljestvu in posvečujejo duhovnike.

Karizmatična oseba, kot je bila sveta Nino, je lahko spreobrnila kralja in kraljico, toda kralj ni mogel ustanoviti Cerkve, saj je to zahtevalo apostolsko avtoriteto. Kontinuiteta s preteklostjo in občestvo s Cerkvijo po vsem svetu sta se lahko zgodila le preko nasledstva škofov.

To, da je novo ljudstvo sprejelo krščanstvo, je imelo manj opraviti s spremembo usmerjenosti duše kot z obredi in obnašanjem ter s šegami in zakoni družbe. V svojem poročilu Rufin pravi, da je "iberski narod" (Gruzijci) sprejel "zakone Božje besede". Tako kot v Armeniji je tudi v Gruziji krščanstvo pripe-ljalo do oblikovanja abecede za zapisovanje jezika, kar je naposled omogočilo tudi razvoj nacionalne literature. Spreobrnitev kraljeve hiše je bila prav toliko kulturni kot verski dogodek.

Na koncilu v Dvinu leta 506 se je štiri-indvajset od trideset prisotnih škofov združilo z Armenci v obsodbi Kalcedona. Gruzijski kralj Vakhtang I. (u. 529) je sklenil zavezništvo s cesarjem Zenonom in sprejel Henotikon. V zameno je cesar priznal iberijsko (gruzijsko) Cerkev kot neodvisno, četudi je ostala pod

jurisdikcijo antiohijskega patriarha. Na začetku sedmega stoletja, med vladavino katolika Kiriona I. (u. 609), pa so Gruzijci uradno sprejeli tudi kalcedonski koncil in se osvobodili armenske nadoblasti. V osmem stoletju je gruzijska Cerkev postala popolnoma prosta vsakršne druge Cerkvene jurisdikcije.

Ti dve nacionalni Cerkvi vzhodno od Bizantinskega cesarstva sta nato imeli različne odnose s preostankom krščanske skupnosti. Kljub temu, da sta bili geografski sosedi, so Armenci podprli tiste krščanske skupnosti, ki niso sprejele teološke izjave kalcedonskega koncila, medtem ko so Gruzijci ostali v bratstvu s Konstantinoplom in zahodnimi Cerkvami, ki vztrajajo pri Kalcedonu.

Prevedel: David Prajnc

-
- 1 čevelj (dolžinska mera) = 0,3048 m, torej povprečna nadmorska višina Armenije znaša 1798,32 m (op. prev.).
 2. Tj. prib. 4877 m. Piščev podatek ni točen, dejanska višina Ararata je 5137 m (op. prev.).
 3. V prevodu "Mala Armenija" (op. prev.).
 4. Theotokos: gr. Božja porodnica, tj. Marija (op. prev.)